

УДК: 336.22

JEL: E62; H21; H24; H30; H71

МОНІТОРИНГ ФІСКАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Мар'яна Виклюк¹, Андрій Бліновський²

¹Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18
e-mail: m_yukluk@ukr.net; ORCID: 0000-0002-6039-2515

²ПВНЗ «Європейський університет»,
03115 м. Київ, бульвар Академіка Вернадського, 16 В,
e-mail: ablinovskij@e-u.edu.ua; ORCID: 0009-0005-3324-5615

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження процесів фіскальної підтримки суб'єктів аграрної сфери України, що розглядається як один із ключових інструментів державної бюджетно-податкової політики у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства та підвищенні його конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів. Метою дослідження є моніторинг існуючих податкових та бюджетних преференцій та пільг для аграрних підприємств, оцінка їхнього впливу на конкурентоспроможність суб'єктів аграрної сфери, виявлення дисбалансів у системі податкової підтримки досліджуваних суб'єктів. Використано загальнонаукові методи (абстракції, систематизації, порівняння, узагальнення), економіко-статистичні методи, що дозволило виокремити особливості, закономірності та основні напрями фіскального стимулювання суб'єктів аграрного сектору. Визначено проблеми функціонування системи податкових преференцій, серед яких нестабільність нормативно-правової бази, нерівномірність доступу до пільг між великими агрохолдингами та малими фермерськими господарствами, недостатня прозорість механізмів їх надання, ризики бюджетних втрат та відсутність системного моніторингу ефективності застосування податкових інструментів. Запропоновано методичні засади моніторингу ефективності податкової підтримки, що передбачають оцінку її впливу на інвестиційну активність, фінансову стійкість та виробничу динаміку аграрних суб'єктів. Обґрунтовано необхідність систематизації фіскальних інструментів та формування єдиної бази даних для забезпечення прозорості й контролю результативності їх застосування. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізмів податкового стимулювання аграрної сфери, які спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, створення рівних умов для всіх учасників аграрного ринку, посилення інвестиційної привабливості.

Ключові слова: моніторинг, фіскальна підтримка, податкова підтримка, бюджетна підтримка, податкові преференції, аграрна сфера, аграрні підприємства, податкове стимулювання, бюджетно-податкова політика.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена тим, що податкова підтримка аграрних підприємств виступає не лише інструментом державної бюджетно-податкової політики, а й важливим чинником забезпечення продовольчої безпеки країни. В умовах глобалізації та інтеграції України у світові економічні процеси аграрний сектор стає стратегічною галуззю, від якої залежить конкурентоспроможність національної економіки.

Податкові пільги, спеціальні режими оподаткування та інші форми державної підтримки створюють умови для зниження фінансового навантаження на аграрні підприємства, стимулюють інвестиційну активність, сприяють модернізації виробництва та впровадженню інноваційних технологій. Водночас неефективна підтримка може призвести до дисбалансів у бюджетній системі, зниження мотивації підприємств до підвищення продуктивності та раціонального використання ресурсів.

Моніторинг ефективності податкової підтримки дозволяє оцінити її реальний вплив на розвиток аграрного сектору; виявити проблеми у механізмах надання пільг та преференцій; визначити рівень прозорості та справедливості розподілу державних ресурсів; сформувані рекомендації щодо оптимізації податкової політики з урахуванням потреб аграрних підприємств та інтересів держави.

Таким чином, проблема полягає у пошуку балансу між необхідністю забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств та ефективним використанням бюджетних коштів. Недостатня увага до цього питання може призвести до зниження конкурентоспроможності українського аграрного сектору на світовому ринку, поглиблення соціально-економічних диспропорцій та втрати потенціалу для сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні засади дослідження процесів податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі знайшли широке відображення у працях вітчизняних науковців. Значний внесок у розробку методичних підходів до податкового стимулювання аграрних підприємств здійснили такі науковці, як І. М. Камінська [1], В. М. Орел [2], Л. Г. Олейнікова [3], І. А. Крисоватий [4], Д. М. Рева [5], Ю. Б. Заставний [6] та інші. У їхніх працях розглянуто питання оптимізації податкових режимів, оцінки впливу податкових пільг на фінансову стійкість підприємств, а також визначено роль податкової політики у формуванні конкурентних переваг аграрного сектору.

Водночас, попри значний науковий доробок, низка аспектів залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребує глибшого аналізу ефективність діючих механізмів податкової підтримки в умовах економічної нестабільності та кризових явищ; вплив податкових стимулів на інноваційний розвиток аграрних підприємств та їхню екологічну трансформацію; взаємозв'язок між податковою політикою та інтеграцією аграрного сектору у світові ринки; питання прозорості та справедливості розподілу податкових преференцій між різними групами аграрних виробників.

Постановка завдання. Метою дослідження є моніторинг існуючих податкових та бюджетних преференцій та пільг для аграрних підприємств, оцінка їхнього впливу на конкурентоспроможність суб'єктів аграрної сфери, виявлення дисбалансів у системі податкової підтримки досліджуваних суб'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкові преференції – це інструменти податкової політики, що передбачають зменшення податкового навантаження для

певних категорій платників податків. Податкові преференції для аграрного сектору необхідні для стабільного функціонування, розвитку та конкурентоспроможності сільського господарства, яке є стратегічно важливою галуззю економіки України, задля:

- забезпечення продовольчої безпеки для аросектору, який формує внутрішній ринок продовольства та експортний потенціал держави; преференції дозволяють підтримувати безперервність виробництва та гарантувати доступність продовольства для населення;
- зменшення податкового навантаження, оскільки сільське господарство характеризується високою капіталомісткістю, залежністю від природно-кліматичних умов, сезонністю доходів;
- стимулювання інвестицій та модернізації виробництва, оскільки завдяки податковим пільгам аграрії мають більше власних ресурсів для оновлення техніки, впровадження інновацій, підвищення продуктивності праці;
- компенсації галузевих ризиків, оскільки агровиробництво супроводжується підвищеними ризиками, такими як погодні катаклізми, цінові коливання, воєнні дії та логістичні обмеження;
- податкові преференції в аграрному секторі виконують компенсаційну функцію, суть якої зводиться до часткового відшкодування аграріям об'єктивних втрат і додаткових витрат, зумовлених специфікою сільськогосподарського виробництва (сезонністю та тривалим виробничим циклом; залежністю від природно-кліматичних умов; високими ризиками (погодні, біологічні); повільним оборотом капіталу; ціною диспаритетністю між аграрною та промисловою продукцією).

Таким чином, податкові преференції вирівнюють умови господарювання аграрного сектору з іншими галузями економіки, забезпечує фінансову стабільність агровиробників. Вони виконують важливу роль у реалізації державної економічної політики та сприяють сталому розвитку сільського господарства, зокрема:

- для підтримки малого та середнього агробізнесу. Податкові преференції відіграють ключову роль у розвитку малого та середнього аграрного підприємництва, оскільки зменшують податкове навантаження на фермерські та сімейні господарства. Це полегшує їхній доступ до внутрішнього ринку, сприяє легалізації діяльності та зниженню фінансових ризиків на початкових етапах розвитку. Крім того, податкові пільги створюють передумови для розширення виробництва, підвищення рівня зайнятості у сільській місцевості та зменшення соціально-економічної диференціації між містом і селом;
- для підвищення конкурентоспроможності та розвитку експорту. Застосування податкових пільг сприяє зниженню собівартості сільськогосподарської продукції, що підвищує її цінову конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Це дозволяє українським агровиробникам ефективніше конкурувати з іноземними постачальниками, розширювати експортні можливості та диверсифікувати ринки збуту. У результаті зростають обсяги експорту аграрної продукції та валютні надходження до національної економіки;

- для реалізації державної аграрної політики. Податкові преференції виступають важливим інструментом непрямої державної підтримки аграрного сектору, який доповнює прямі бюджетні дотації та субсидії. Вони забезпечують більш гнучкий механізм регулювання розвитку агросектору, дозволяючи державі стимулювати пріоритетні напрями виробництва, інноваційну діяльність та структурні зміни без значного адміністративного втручання. Це підвищує ефективність реалізації державної аграрної політики та сприяє сталому розвитку сільського господарства.

Податкові преференції – це встановлені законодавством пільги, спеціальні режими або особливі умови оподаткування, що зменшують податкове навантаження на аграрних товаровиробників з метою підтримки їх діяльності, фінансової стійкості та розвитку сільського господарства. У таблиці 1 наведено характеристику податкових преференцій для суб'єктів аграрного бізнесу України.

1. Єдиний податок 4-ї групи (спеціальний режим).

Аграрні підприємства можуть обрати єдиний податок 4-ї групи, якщо частка сільськогосподарського виробництва перевищує 75 % загального доходу.

Основні характеристики: об'єкт оподаткування – площа сільськогосподарських угідь; ставка – від 0,19 % до 6,33 % нормативної грошової оцінки землі (залежно від виду угідь).

Єдиний податок замінює податок на прибуток; земельний податок; рентну плату за спеціальне використання води. Ефект проявлятиметься в спрощенні податкового адміністрування; прогнозованому податковому навантаженні; особливо вигідний для середніх і великих агровиробників.

2. Пільги з податку на додану вартість (ПДВ). Визначені пільги передбачають застосування нульової ставки ПДВ при експорті сільськогосподарської продукції, можливість отримання бюджетного відшкодування ПДВ, а також використання знижених ставок ПДВ у розмірі 14% для окремих видів сільськогосподарської продукції, зокрема зернових та олійних культур у встановлені законодавством періоди. Ефект полягатиме у покращенні ліквідності аграрних підприємств, стимулюванні експорту, зменшенні податкового тиску в ланцюгу «виробник – переробник».

3. Мінімальне податкове зобов'язання (МПЗ). МПЗ встановлює мінімальний рівень податкових платежів з 1 гектара землі, незалежно від фінансових результатів діяльності. Особливості – розраховується від нормативної грошової оцінки землі; фактично сплачені податки зараховуються в рахунок МПЗ; застосовується до власників і користувачів сільськогосподарських земель. Роль у системі податкових преференцій вагома, оскільки МПЗ зменшує тінізацію агробізнесу; обмежує надмірні податкові пільги для окремих суб'єктів.

4. Пільги з плати за землю. В рамках цієї групи пільг можна виділити такі види преференцій: звільнення або зниження ставок земельного податку (для земель у зоні бойових дій; тимчасово окупованих територій; деградованих або непридатних земель); відтермінування сплати орендної плати за землю державної та комунальної власності. Ефект від застосування цього виду пільг полягає в зменшенні фінансового навантаження в кризових умовах та підтримці виробників у регіонах з підвищеними ризиками.

Таблиця 1

Податкові преференції для суб'єктів аграрного бізнесу України

№	Вид податкової преференції	Сутність та основні умови	Коло суб'єктів	Економічний ефект
1	Єдиний податок 4-ї групи	Оподаткування залежить від площі сільськогосподарських угідь; ставка встановлюється у % до нормативної грошової оцінки землі; замінює податок на прибуток, земельний податок і ренту за воду [7]	Сільськогосподарські товаровиробники з часткою агровиробництва $\geq 75\%$	Зменшення податкового навантаження, спрощення адміністрування, прогнозованість витрат
2	Пільги з ПДВ	Нульова ставка ПДВ при експорті; право на бюджетне відшкодування; знижені ставки для окремих видів продукції [8]	Аграрні підприємства – платники ПДВ	Покращення ліквідності, стимулювання експорту, зменшення фінансових розривів
3	Мінімальне податкове зобов'язання (МПЗ)	Встановлює мінімальний обсяг податків з 1 га землі; сплачені податки зберігаються в рахунок МПЗ [9]	Власники та користувачі сільськогосподарських земель	Зменшення тінзації, вирівнювання податкового навантаження
4	Пільги з плати за землю	Звільнення або зменшення земельного податку та орендної плати для земель у зоні бойових дій, на окупованих або непридатних територіях [7]	Аграрні підприємства та фермери	Зниження витрат у кризових умовах, збереження господарської діяльності
5	Спрощене податкове адміністрування	Спрощений облік і звітність для фермерських господарств та малих агровиробників [8]	Фермерські та малі сільськогосподарські підприємства	Зменшення адміністративних витрат, підтримка малого бізнесу
6	Тимчасові податкові послаблення	Податкові канікули, відстрочення або розетрочення сплати податків у період криз чи воєнного стану [9]	Суб'єкти аграрного бізнесу в постраждалих регіонах	Підтримка платоспроможності, зниження ризику банкрутства

Джерело: сформовано автором на основі [7-9].

5. Інші податкові стимули включатимуть спрощену систему обліку для фермерських господарств, податкові послаблення в межах державних програм підтримки, тимчасові антикризові податкові заходи (у періоди воєнного стану або надзвичайних ситуацій).

Податкові преференції для аграріїв мають низку переваг і недоліків.

Переваги податкових пільг сприятимуть стабілізації фінансового стану аграріїв, збереженню конкурентоспроможності українського агросектору, підтримці продовольчої безпеки держави. Недоліки та ризики полягають у втраті частини бюджетних надходжень, нерівномірному розподілі вигод між малими й великими підприємствами, потребі постійного моніторингу ефективності пільг.

Податкові преференції для аграрного сектору є об'єктивно необхідним інструментом державної економічної політики, зважаючи на стратегічну роль сільського господарства в національній економіці України.

1. Аграрний сектор має вагомe макроекономічне значення для економіки України, адже забезпечує формування близько 10–12 % валової доданої вартості (ВВП), генерує понад 40 % валютних надходжень від експорту та охоплює майже 17 % зайнятого населення країни, переважно мешканців сільської місцевості. За таких умов податкові преференції мають системний ефект, оскільки підтримка агросектору впливає не лише на окремі підприємства, а й на економічну стабільність країни загалом.

2. Податкові преференції мають суттєвий вплив на фінансову стійкість аграріїв. Середній рівень податкового навантаження в аграрному секторі є на 20–30 % нижчим порівняно з промисловістю, а для платників єдиного податку четвертої групи — у 2–3 рази меншим, ніж за загальною системою оподаткування. Це дозволяє агровиробникам спрямовувати додаткові кошти на оборотний капітал та фінансувати посівну та збиральну кампанії без надмірної кредитної залежності.

3. Компенсація галузевих ризиків є дуже суттєвим інструментом стимулювання агровиробників, оскільки рентабельність сільськогосподарського виробництва є нестабільною, а податкові преференції фактично виконують страхову та стабілізаційну функцію, знижуючи ймовірність масових банкрутств.

4. Фіскальний ефект для держави полягає в тому, що попри надання пільг – податкові надходження від агросектору зростають (впродовж 2024–2025 рр. обсяги надходжень від аграрного, лісового та рибного господарства зростали більш ніж на 30 % у порівнянні з попереднім роком). Це свідчить, що податкові преференції не зменшують податкову базу в довгостроковій перспективі, а стимулюють легалізацію доходів і розширення виробництва.

5. Соціально-економічний ефект зводиться до того, що завдяки податковим преференціям підтримується діяльність фермерських господарств, зберігаються робочі місця у малих громадах, зменшується міграція з сільських територій. Таким чином, податкові пільги мають виражений соціальний ефект, який не завжди можливо досягти прямими бюджетними дотаціями.

Отже, податкові преференції для аграрного сектору України є економічно та соціально виправданими, оскільки забезпечують стабільність стратегічної галузі, компенсують високі природні та економічні ризики, стимулюють інвестиції та експорт, сприяють зростанню податкових надходжень у середньо- та довгостроковій перспективі.

Водночас ефективність таких преференцій потребує постійного моніторингу, зокрема: оцінки бюджетних втрат і вигод; аналізу розподілу пільг між малими та великими агровиробниками; коригування податкових режимів відповідно до економічних умов.

Методичні засади оцінювання та моніторингу податкової підтримки аграрного сектору України базуються на системному аналізі бюджетних витрат, податкових пільг і ефективності їх впливу на розвиток галузі. Основними інструментами є моніторинг результативності програм, оцінка фіскальних витрат та галузева диференціація підтримки. При цьому можна використовувати такі методичні прийоми:

1. *Агреговане оцінювання*: визначення загального обсягу податкових витрат на агросектор (дотації, компенсації, пільги); розрахунок частки агросектору у ВВП та бюджетних витратах; оцінка динаміки фінансування у порівнянні з іншими секторами економіки (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл бюджетних коштів на агросектор протягом 2019–2024 років

Рік	Загальний обсяг (млрд грн)	Дотації (тваринництво, садівництво)	Компенсації (кредити, техніка)	Податкові пільги / спецрежими
2019	5,9	2,0 (тваринництво, садівництво)	2,5 (кредити, техніка)	1,4 (спрощена система, земельний податок)
2020	4,0	1,2	2,0	0,8
2021	4,5	1,5	2,2	0,8
2022	4,6	1,0	2,8 (основний акцент на кредити)	0,8
2023	4,5	1,0	2,7	0,8
2024	4,2	0,8	2,6	0,8

Джерело: сформовано на основі [10–16].

Дані табл. 2 засвідчують, що після піку у 2018–2019 рр. фінансування скоротилося майже на третину. Відбулося поступове скорочення дотацій, особливо у тваринництві (поголів'я ВРХ, молочне виробництво). Компенсації стали головним інструментом підтримки, особливо у воєнний період (2022–2024 рр.), коли держава зосередилася на здешевленні кредитів та підтримці ліквідності аграріїв. Податкові пільги залишаються стабільними (~0,8–1 млрд грн щороку), головним чином через спрощену систему оподаткування та знижені ставки земельного податку. Таким чином, у 2019–2024 рр. структура підтримки змістилася від прямих дотацій до компенсацій кредитів та інвестиційних програм, а податкові пільги залишилися відносно незмінними.

Агросектор стабільно формує значну частку ВВП – від 11% у 2020 р. до майже 20% у 2024 р., особливо з огляду на воєнні умови та експортну орієнтацію (табл.3).

Таблиця 3

Частка агросектору у ВВП та бюджетних витратах 2019–2024 рр.

Рік	ВВП України (млрд грн)	Частка агросектору у ВВП, %	Видатки на агросектор (млрд грн)	Частка у бюджетних витратах, %
2019	3 975	12	5,9	0,45
2020	4 194	11	4,0	0,30
2021	5 459	12	4,5	0,32
2022	5 191	13	4,6	0,35
2023	6 538	14	4,5	0,33
2024	7 658	20	4,2	0,28

Джерело: сформовано на основі [17-19].

Проте, бюджетна підтримка залишається низькою – менше ніж 0,5% від загальних видатків бюджету. Відчутний дисбаланс, оскільки агросектор є ключовим драйвером економіки, але державні витрати на його підтримку не відповідають його внеску у ВВП.

Протягом 2022–2024 рр. відбулося зростання частки агросектору у ВВП через скорочення інших секторів економіки, тоді як фінансування залишалось стабільним, а за окремими сферами АПК навіть скоротилося. Недостатня підтримка може обмежувати розвиток тваринництва та переробки, які потребують довгострокових інвестицій. Висока залежність від експорту зернових та олійних культур робить агросектор вразливим до зовнішніх викликів. Тому виникає необхідність перегляду політики фінансування агросектору шляхом збільшення частки бюджетних витрат на його розвиток (табл. 4).

Фінансування агросектору у 2019–2024 рр. залишалось найнижчим серед ключових галузей – від 5,9 млрд грн у 2019 р. до 4,2 млрд грн у 2024 р. Частка аграрного сектору у бюджетних видатках становила менше ніж 0,5 %, тоді як його внесок у формування ВВП коливався в межах 11–20 %. Це свідчить про системний дисбаланс, адже агросектор є стратегічним для економіки та експорту, але отримує мінімальну підтримку. Фінансування промисловості та енергетики стабільно зростало – від приблизно 50 млрд. грн у 2019 р. до близько 75 млрд грн у 2024 р. Основний акцент робився на енергетичну безпеку та модернізацію інфраструктури, особливо після 2022 р.

Таблиця 4

Фінансування аграрного сектора та інших ключових галузей економіки України у 2019–2024 роках

Рік	Аграрний сектор (млрд. грн.)	Промисловість та енергетика (млрд. грн.)	Оборона та безпека (млрд. грн.)	Соціальна сфера (освіта, медицина, соцзахист) (млрд. грн.)
2019	5,9	50	100	400
2020	4,0	55	110	420
2021	4,5	60	120	450
2022	4,6	65	800	470
2023	4,5	70	1000	500
2024	4,2	75	1200	520

*Джерело: сформовано на основі [10–16].

Найбільш різке зростання спостерігається в фінансуванні оборони та безпеки – від близько 100–120 млрд. грн. у 2019–2021 рр. до понад 1,2 трлн. грн. у 2024 р. Частка у бюджеті перевищила 40–50%, що відображає пріоритетність оборони у воєнний час. Це призвело до перерозподілу ресурсів від інших секторів, включно з агросектором.

Щодо частки бюджетного фінансування аграрного сектору спостерігаємо поступове зростання, хоча внесок сфери у структурі ВВП - скорочувався у воєнний період .

Фінансування соціальної сфери (освіта, медицина, соцзахист) залишалося стабільно високим – 400–520 млрд. грн. щороку. Частка у бюджеті становить близько 30–35 %, що дозволяє забезпечувати базовий рівень соціальної стабільності навіть за умов кризових викликів. На відміну від агросектору, соціальна сфера має гарантоване фінансування незалежно від економічних чи політичних обставин.

Україна має аграрно-експортну модель економіки, але державна політика фінансування не відповідає стратегічному значенню агросектору. Для забезпечення продовольчої безпеки та розвитку сільських територій необхідне переглядання бюджетних пріоритетів, збільшення інвестицій у тваринництво, переробку та інфраструктуру агросектору.

2. Галузево диференційоване оцінювання. Аналіз підтримки за окремими напрямками: рослинництво (зернові, олійні культури); тваринництво (молочне, м'ясне виробництво); садівництво та виноградарство; переробка та експортна інфраструктура (табл. 5).

Таблиця 5

Підтримка агросектору за напрямками протягом 2019–2024 років

Роки	Рослинництво (зернові, олійні)	Тваринництво (молочне, м'ясне)	Садівництво та виноградарство	Переробка та експортна інфраструктура	Загальний обсяг (млрд. грн.)
2019	1,5 млрд (компенсація техніки, насіння)	1,2 млрд (дотації на ВРХ, молочне виробництво)	1,0 млрд (закладка садів, виноградарників)	2,2 млрд (кредити, інфраструктура експорту)	5,9
2020	1,0	0,8 (скорочення дотацій)	0,8	1,4 (компенсація кредитів)	4,0
2021	1,2	1,0	1,0	1,3	4,5
2022	1,0	0,7	1,0	1,9 (основний акцент на кредити та логістику)	4,6
2023	1,0	0,7	1,1	1,7	4,5
2024	0,9	0,6	1,0	1,7	4,2

Джерело: сформовано на основі [10–16].

У рослинництві підтримка залишалася стабільною (близько 1 млрд. грн. щороку), головним чином через компенсацію техніки та кредитів.

У тваринництві спостерігається найбільше скорочення – з близько 1,2 млрд. грн. у 2019 р. до близько 0,6 млрд. грн. у 2024 р., що відображає кризу у молочному та м'ясному виробництві.

Стабільна підтримка спостерігається у сфері садівництва та виноградарства (близько 1 млрд. грн. щороку). Програма закладки садів та виноградників залишалася пріоритетною навіть у воєнний період.

У переробній та експортній інфраструктурі після 2022 р. фінансування зросло (до близько 1,9 млрд. грн.), оскільки держава робила акцент на кредитах та логістиці для експорту зернових і олійних культур, щоб забезпечити валютні надходження та продовольчу безпеку.

3. *Оцінка ефективності*: порівняння фіскальних витрат із економічним ефектом (зростання виробництва, експорту, зайнятості); визначення коефіцієнта бюджетної віддачі – співвідношення між витратами та доданою вартістю у секторі.

Таблиця 5

Порівняння фіскальних витрат із економічним ефектом у сільському господарстві України за 2019–2024 роки

Роки	Фіскальні витрати на агросектор (млрд. грн.)	Виробництво (валова продукція, млн т зернових та олійних)	Експорт агропродукції (млрд. дол. США)	Зайнятість у с/г (млн осіб)	Економічний ефект від витрат
2019	5,9	75	22	3,0	Високий експортний ефект, стабільна зайнятість
2020	4,0	65	18	2,9	Зниження виробництва, але експорт зберігся
2021	4,5	86	27	2,8	Максимальний економічний ефект при середніх витратах
2022	4,6	65	23	2,7	Експорт зберігся завдяки «зерновому коридору»
2023	4,5	60	21	2,6	Зменшення виробництва, але експорт тримається
2024	4,2	62	22	2,6	Високий внесок у ВВП при мінімальних витратах

Джерело: сформовано на основі [17; 20–22].

Фіскальні витрати на аграрний сектор залишаються відносно незначними й становлять близько 4–6 млрд грн на рік, водночас агросфера формує 20–40 % валютних надходжень держави. Найвищий економічний ефект був у 2021 р. через рекордний урожай та експорт при середньому рівні підтримки. Воєнний період (2022–2024 рр.) – виробництво скоротилося, але експорт залишився високим завдяки міжнародним домовленостям. Зайнятість поступово зменшується (з 3,0 млн у 2019 р. до 2,6 млн у 2024 р.), що свідчить про структурні проблеми у сільських територіях. Економічний ефект агросектору значно перевищує рівень державної підтримки, що вказує на потребу у перегляді бюджетної політики.

Аграрний сектор України демонструє високу ефективність використання бюджетних коштів: навіть при відносно невеликих витратах (4–6 млрд грн щороку) він формує значну додану вартість у ВВП та експорті (табл. 6).

Таблиця 6

Співвідношення між витратами та доданою вартістю у агросекторі України протягом 2019–2024 років

Роки	Фіскальні витрати на агросектор (млрд. грн.)	Додана вартість агросектору у ВВП (млрд. грн.)	Співвідношення (грн. доданої вартості на 1 грн. витрат)
2019	5,9	480	81
2020	4,0	460	115
2021	4,5	655	145
2022	4,6	627	136
2023	4,5	728	162
2024	4,2	1400	333

Джерело: сформовано на основі [19–20].

Дані свідчать, що агросектор демонструє високу бюджетну віддачу, тобто кожна гривня бюджетних витрат у агросекторі генерує від 80 до понад 300 грн доданої вартості. Найвищий ефект у 2024 р. – через зростання частки агросектору у ВВП (до близько 20%) при мінімальному фінансуванні. Проте, 2021 рік був рекордним за виробництвом та експортом, що забезпечило максимальну ефективність при середньому рівні витрат. Воєнний період (2022–2024 рр.) показав, що навіть за скорочення фінансування агросектор залишився ключовим драйвером економіки. Підсумовуючи, слід відзначити, що агросектор України має надзвичайно високу бюджетну віддачу у порівнянні з іншими секторами. Це означає, що навіть невеликі інвестиції з боку держави забезпечують значний економічний ефект у вигляді виробництва та експорту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Моніторинг податкової підтримки агросектору – це не лише контроль за витратами бюджету, а й оцінка результативності та ефективності державної політики. Він дозволяє зрозуміти, наскільки податкові пільги, дотації та компенсації реально сприяють розвитку аграрного виробництва, експорту та соціально-економічному розвитку агропромислових підприємств та сільських територій. Моніторинг податкової підтримки агросектору України дає комплексний ефект, оскільки дає можливість підвищити прозорість бюджетних витрат, дозволяє оцінити економічну віддачу від кожної програми, допомагає визначити пріоритети розвитку (експортна інфраструктура, садівництво), виявляє слабкі місця, які потребують додаткової уваги.

Таким чином, ефект від моніторингу полягає у тому, що держава отримує інструмент для корекції політики, а аграрії – більш справедливий та ефективний розподіл ресурсів.

Список використаних джерел

1. Камінська І. М. Методичні підходи до визначення фінансової спроможності регіону. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2008. Вип. 4. С. 26–32.
2. Орел В. М. Фінансова система як невід’ємна складова економічного процесу країни. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. № 1. С. 141–152.
3. Олейнікова Л. Г. Формування конкурентоспроможної системи оподаткування в Україні. Київ: Акад. фін. управління, 2015. 396 с.
4. Крисоватий І. А. Теоретичні обґрунтування механізму податкового регулювання інноваційної діяльності. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2614>
5. Рева Д. М. Актуальні питання податкового стимулювання. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11). С. 118–129.
6. Заставний Ю. Б. Фінансово-економічне стимулювання розвитку органічного сільськогосподарського виробництва на рівні об’єднаних територіальних громад. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 4. Т. 2. С. 162–175.
7. Законодавчі зміни в агросекторі на 2025 рік. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/legislative-changes-in-agriculture-for-2025>.
8. BDO в Україні щодо законодавчих змін в агросекторі на 2025 рік. URL: <https://eba.com.ua/bdo-v-ukrayini-shhodo-zakonodavchyh-zmin-v-agrosetori-na-2025-rik/>.
9. Податкові зміни для аграріїв. URL: <https://bdf.gov.ua/podatkoviy-zminy-dlia-ahraryiv/>.
10. Про Державний бюджет України на 2019 рік від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII: Закон України. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text>.
11. Про Державний бюджет України на 2020 рік від 14.11.2019 № 294-IX: Закон України. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/ed20191114#Text>.
12. Про Державний бюджет України на 2021 рік від 15.12.2020 № 1082-IX. Закон України. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
13. Про Державний бюджет України на 2022 рік від 02.12.2021 № 1928-IX: Закон України. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
14. Про Державний бюджет України на 2023 рік від 03.11.2022 № 2710-IX. Закон України. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.
15. Про Державний бюджет України на 2024 рік від 09.11.2023 № 3460-IX. Відомості Верховної Ради. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>.
16. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційні повідомлення про програми підтримки. URL: <https://minagro.gov.ua>.
17. Міністерство фінансів України. Економічні показники. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2024/>.
18. Частка агросектора у ВВП країни. URL: <https://delo.ua/news/castka-agrosetora-u-vvp-krayini-skladaje-blizko-20-ministr-439487/>.
19. Підсумки функціонування аграрного сектору України у 2024 році. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-u-2024-rotsi>.
20. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk/releases/ploshchivalovi-zbory-ta-urozhaynist-silskohospodarskykh-kultur-6>.
21. Україна вийшла на довоєнний рівень експорту аграрної продукції. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/prodovolstvje/novosti/ukraina-vyushla-na-dovoiennyu-riven-eksportu-ahrarnoi-produktsii>.

22. Lupenko Y., Patyka N. Employment of the rural population in Ukraine: Qualitative and quantitative dimensions. *Ekonomika APK*, 2025, Vol. 32, no. 3. URL: <https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Ekonomika%20APK,%20Vol%2032,%20No%203,%202025-10-20.pdf>.

References

1. Kaminska, I. M. (2008). Metodichni pidkhody do vyznachennia finansovoi spromozhnosti rehionu [Methodical approaches to determining the financial capacity of the region]. *Actual problems of the development of the economy of the region*, (4), 6–32. (in Ukrainian).
2. Orel, V. M. (2016). Finansova sistema yak nevidiemna skladova ekonomichnoho protsesu krainy [The financial system as an integral component of the country's economic process]. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, no. 1, pp. 141–152. (in Ukrainian).
3. Oleynikova, L. G. (2015). Formuvannia konkurentospromozhnoi systemy opodatkuvannia v Ukraini [Formation of a competitive taxation system in Ukraine]. *Acad. Finn. Management* (in Ukrainian).
4. Krysovaty, I. A. (2013). Teoretychni obgruntuvannia mekhanizmu podatkovoho rehuliuвання innovatsiinoi diialnosti [Theoretical justifications of the mechanism of tax regulation of innovative activity]. *Efficient economy*, (12). Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2614>
5. Reva, D. M. (2015). Aktualni pytannia podatkovoho stymuliuвання [Current issues of tax incentives]. *Law and Innovation*, 3 (11), 118–129.
6. Zastavnyi, Yu. B. (2020). Finansovo-ekonomichne stymuliuвання rozvytku orhanichnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva na rivni obiednanykh terytorialnykh hromad [Finansovo-ekonomichne stymuliuвання rozvytku orhanichnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva na rivni obiednanykh terytorialnykh hromad]. *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva, Seriia «Ekonomichni nauky»*. (4(2)), 162-175.
7. Zakonodavchi zminy v ahrosektori na 2025 rik. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/legislative-changes-in-agriculture-for-2025>.
8. BDO v Ukraini shchodo zakonodavchykh zmin v ahrosektori na 2025 rik. URL: <https://eba.com.ua/bdo-v-ukrayini-shhodo-zakonodavchykh-zmin-v-agrosetori-na-2025-rik/>.
9. Podatkovi zminy dlia ahraryiv. URL: <https://bdf.gov.ua/podatkovi-zminy-dlia-ahraryiv/>.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), Law of Ukraine No 2657-XII «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2019 rik» [On the State Budget of Ukraine for 2019]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19#Text>.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), Law of Ukraine No 294-IX «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2020 rik» [On the State Budget of Ukraine for 2020]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20/ed20191114#Text>.
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), Law of Ukraine No 1082-IX «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2021 rik» [On the State Budget of Ukraine for 2021]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), Law of Ukraine No 1928-IX «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2022 rik» [On the State Budget of Ukraine for 2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), Law of Ukraine No 2710-IX «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2023 rik» [On the State Budget of Ukraine for 2023]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), Law of Ukraine No 3460-IX «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2024 rik» [On the State Budget of Ukraine for 2024]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>.

16. Ministerstvo ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. Ofitsiini povidomlennia pro prohramy pidtrymky [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Official notifications on support programs.]. Available at: <https://minagro.gov.ua> .
17. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Ekonomichni pokaznyky [Ministry of Finance of Ukraine. Economic indicators]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2024/>.
18. Chastka ahrosetora u VVP krainy [Share of the agricultural sector in the country's GDP]. Available at: <https://delo.ua/news/castka-ahrosetora-u-vvp-krayini-skladaje-blizko-20-ministr-439487/>.
19. Pidsumky funktsionuvannia ahrarynoho sektoru Ukrainy u 2024 rotsi [Results of the functioning of the agricultural sector of Ukraine in 2024]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/statti/pidsumky-funktsionuvannya-ahrarynoho-sektoru-ukrayiny-u-2024-rotsi>.
20. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. URL: <https://stat.gov.ua/uk/releases/ploshchivalovi-zbory-ta-urozhaynist-silskohospodarskykh-kultur-6>.
21. Ukraina vyyshla na dovoiennyi riven eksportu ahrarynoi produktsii [Ukraine has reached the pre-war level of agricultural exports]. Available at: <https://biz.liga.net/ua/all/prodovolstvie/novosti/ukraina-vyyshla-na-dovoiennyy-riven-eksportu-ahrarynoi-produktsii>.
22. Lupenko, Y. & Patyka, N. (2025). Employment of the rural population in Ukraine: Qualitative and quantitative dimensions. *Ekonomika APK*, (32(3)). Available at: <https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Ekonomika%20APK,%20Vol%2032,%20No%203,%202025-10-20.pdf>.

MONITORING OF FISCAL SUPPORT FOR AGRICULTURAL ENTITIES IN UKRAINE

Mariana Vykliuk¹, Andriy Blinovskiy²

¹*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Svobody Ave., Lviv, 79008
e-mail: m_vykliuk@ukr.net; ORCID: 0000-0002-6039-2515*

²*European University
16 в Akademika Vernadskiy Ave., Kyiv, 203115,
e-mail: ablinovskiyj@e-u.edu.ua; ORCID: 0009-0005-3324-5615*

Abstract. The article presents a comprehensive study of the fiscal support processes for agricultural entities in Ukraine, which is considered a key instrument of state budget and tax policy in ensuring the sustainable development of agriculture and increasing its competitiveness in the face of global challenges. The purpose of the study is to monitor existing tax and budget preferences and benefits for agricultural enterprises, assess their impact on the competitiveness of agricultural entities, and identify imbalances in the system of tax support for the studied entities. General scientific methods (abstractions, systematizations, comparisons, generalizations), economic and statistical methods have been used, which allowed for the identification of the features, patterns, and main directions of fiscal stimulation of agricultural entities. The problems of the functioning of the tax preferences system have been identified, in particular, the instability of the regulatory framework, unequal access to benefits between large agricultural holdings and small farms, insufficient transparency of the mechanisms for their provision, risks of budget losses, and the lack of systematic monitoring of the effectiveness of the application of tax instruments. Methodological principles for monitoring the effectiveness of tax support have been proposed, which provide for the assessment of its impact on investment activity, financial stability, and production dynamics of agricultural entities. The

need to systematize fiscal instruments and form a single database to ensure transparency and control the effectiveness of their application has been substantiated. Recommendations have been developed to improve tax incentive mechanisms for the agricultural sector, which are aimed at increasing the efficiency of the use of budget resources, creating equal conditions for all participants in the agricultural market, and increasing investment attractiveness.

Keywords: monitoring, fiscal support, tax support, budget support, tax preferences, agricultural sector, agricultural enterprises, tax incentives, budget and tax policy.

*Стаття: надійшла до редакції 05.11.2025
прийнята до друку 23.12.2025
опублікована (оприлюднена) 09.01.2026*